

П.Г.ПЕРЕРВА, д-р екон.наук, проф., НТУ «ХП», Харків
А.П.КОСЕНКО, канд. екон.наук, доц., НТУ «ХП», Харків
А.В.КОСЕНКО, канд. екон.наук, доц., НТУ «ХП», Харків

МОДЕЛЮВАННЯ СПОЖИЧОЇ, ВИРОБНИЧОЇ, ІНТЕЛЕКТАЛЬНОЇ ТА КАДРОВОЇ СКЛАДОВИХ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розроблено методичні рекомендації до моделювання складових ресурсного потенціалу промислового підприємства. Особлива увага приділена виробничій, кадровій та технологічній складовим цього потенціалу. Розроблено методичні рекомендації по оцінку їх граничних можливостей та ефективності використання в умовах машинобудівного виробництва.

Ключові слова: ресурсний потенціал, промислові підприємства, кадрова складова, технологічна складова, ефективність використання

Разработаны методические рекомендации к моделированию составляющих ресурсного потенциала промышленного предприятия. Особенное внимание уделено производственной, кадровой и технологической составляющим этого потенциала. Разработаны методические рекомендации по оценке их предельных возможностей и эффективности использования в условиях машиностроительного производства.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, промышленные предприятия, кадровая составляющая, технологическая составляющая, эффективность использования

Is developed methodological recommendations to simulation composite resursnogo potential Industrial enterprise. Special attention is alloted of kadrovii and technological composite this potential. Is developed methodological recommendations on the valuation of their marginal opportunities and effectiveness Use in the conditions of machine-building manufacturing.

Keywords: resource potential, industrial enterprises, skilled constituent, technological constituent, efficiency of the use

Вступ. На сучасному етапі розвитку економічна діяльність підприємств у технологічній сфері здійснюється переважно на промислових підприємствах, а також в організаціях малого бізнесу. В мовах ринку, що характеризується нестабільністю макро- і мікро- економічних факторів, одним з першочергових завдань керівництва стає формування та оцінка поточних перспективних можливостей підприємства, тобто його потенціалу; збалансування можливостей підприємства з потенціалом зовнішнього середовища для досягнення запланованих задач та з метою виживання в умовах конкуренції сьогодні та в перспективі. На сучасному етапі конкурентоспроможність фірми забезпечується переважно нарощуванням наявних ресурсів, впровадження нових технологій, інноваційних трансформацій. Ринкове середовище висуває жорсткі вимоги до підвищення ефективності наявних ресурсів та напрямів розбудови і зміцнення ресурсного

© П.Г. Перерва, А.П. Косенко, А.В. Косенко, 2012

потенціалу, зниження затрат на виробництво, підвищення якості товарів. Конкурентне господарювання – це найбільш дієвий механізм відтворення ринкової рівноваги, що є неможливою нині без оптимального та всебічного використання ресурсного потенціалу підприємства [9].

Аналіз існуючих досліджень. Вивчення різноманітних аспектів економічного, виробничого і ресурсного потенціалу знайшло своє відображення в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: В.Г.Андрійчука, О.А.Богущького, М.В.Гладія, В.К.Гаркавого, В.М.Гончарова, Н.С.Довгаль, Г.И.Жиц, Д.Коціскі, П.Т.Каблука, Л.А.Квятковскої, І.В.Мегедіна, І.В.Отенко, Г.М.Підліснецького, О.С.Федодіна та ін. [1-9]. Аналіз вітчизняних і закордонних досліджень, статистичних матеріалів, публікацій у відкритій печатці, а також проведених нами власних авторських досліджень на підприємствах різних галузей України, частка інноваційно-активних підприємств у нашій країні незначна і знаходиться на рівні 4,5-5,5%. Тільки в 2011 році вона вперше за останні п'ять років перевищила 6%.

Результати дослідження. Ресурсний потенціал з точки зору підприємства як господарюючого суб'єкта є важливим чинником, який впливає на ефективність фінансово-господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності підприємства. Ресурсний потенціал підприємства характеризують такі показники: реальні можливості підприємств у тій чи іншій сфері економічної діяльності; обсяги ресурсів і резервів як залучених, так і не залучених у виробництво; спроможність менеджерів до використання ресурсів для створення продукції, товарів і послуг з метою отримання максимального прибутку; форма підприємництва і відповідна організаційно-правова структура. Елементами ресурсного потенціалу підприємства є такі види ресурсів: трудові; фінансові; матеріальні, що складаються з основних фондів (засобів) і оборотних активів; нематеріальні; інформаційні [9].

Трудові ресурси чи персонал підприємства - це сукупність фізичних осіб, які перебувають з підприємством як з юридичною особою у відносинах, що регулюються актами законодавства про трудову діяльність, і утворюють трудовий колектив працівників з визначеною структурою відповідно до структури виробництва, форми власності її організаційного устрою конкретного підприємства [9].

Кадровий (трудоий) потенціал підприємства характеризують такі поняття, як кадри, робоча сила, трудові ресурси, людські ресурси, персонал. Вони взаємозалежні, використовуються як синоніми і необхідні для виділення специфічних особливостей трудового потенціалу колективу. Наприклад, робоча сила - це сукупність фізичних і розумових здібностей людини, які використовуються нею для виробництва матеріальних благ і послуг. Трудові ресурси, як правило, характеризують потенційну робочу силу підприємства як частину трудових ресурсів країни. Кадри - це основний (штатний, постійний), як правило, кваліфікований склад працівників

підприємства. Поняття людські ресурси ширше ніж поняття трудові ресурси і робоча сила, оскільки вони є головним ресурсом будь-якого підприємства, від кваліфікації і продуктивності праці яких за результати його господарської діяльності [9]. Основними розроблювачами нововведень (технологічного ресурсу) є організації науково-технологічної сфери України – галузеві науково-дослідні і конструкторські організації, академічні наукові організації і вузи, а також самі промислові і малі підприємства. Найбільш розповсюдженим суб'єктом дослідження при вивченні інноваційної діяльності є промислові підприємства, оскільки саме промисловість є основним споживачем створюваних технологічних інновацій.

Самими скромними залишаються витрати на придбання нових технологій - покупка прав на патенти, ліцензій на промислові зразки і корисні моделі та інші подібні витрати. Причому в 2011 році частка цього виду витрат була на 30% нижче, ніж у попередньому. А в порівнянні з 2001 роком використання винаходів скоротилося втричі. Сьогодні лише 7% патентів закупаються промисловістю. Така тенденція не випадкова, оскільки в цілому ситуація в патентно-ліцензійній сфері далека від благополуччя. Число заявок, поданих українськими заявниками, за період 1992-2005 роки знизилася більш, ніж на 40%, а закордонними заявниками – на 60%. Низька інноваційна активність в Україні визначає також такий феномен, як, за даними наших польових досліджень, чотириразове перевищення кількості патентних заявок, поданих українськими заявниками за рубежом, стосовно числа заявок, поданих іноземцями в Україні.

Низька затребуваність вітчизняних винаходів почасти порозумівається нерозвиненістю законодавства в сфері інтелектуальної власності. Одночасно і саме патентування ускладнене тим, що держмита за реєстрацію винаходів і підтримка патентів постійно ростуть: за останні п'ять років вони збільшилися в середньому більш ніж у десять разів при росту за той же період часу середньорічної зарплати приблизно в 3 рази.

Патентна статистика дозволяє також діагностувати низьку зацікавленість закордонних партнерів у патентуванні своїх винаходів в Україні – що може свідчити про короткостроковість їхніх інвестиційних планів. Коефіцієнт самозабезпеченості - частка національних патентних заявок у всіх заявках, поданих у національне патентне відомство – в Україні дуже високий. У 2001 році він був дорівнює 0.81%, що є рекордно великою величиною за розглянутий період часу. Частка патентів, виданих нерезидентам, склала в 2001 році 21.2%. Це – найвищий показник починаючи з 1993 року, однак в абсолютному вираженні число виданих закордонним заявникам патентів зменшилося в порівнянні з показниками 1997-2000р.м.

Основними закордонними заявниками технологічних інновацій в Україні є Росія, США, Німеччина, Японія і Франція. Причому тільки частка США серед країн ОЭСР росте в динаміку. Участь інших розвинутих країн скорочується – переважно за рахунок упродовження на російський ринок

країн, що розвиваються, і країн “третього світу”. Так, частка Південної Кореї зросла втричі за останні три роки. Одночасно частка всіх країн ОЭСР у числі патентів, виданих іноземним заявникам в Україні, залишається високою – у 2001 році вона складає 89%. Про інтерес “третіх країн” до українського ринку й українських технологій говорять показники торгівлі технологіями – на сьогоднішній день в Україні позитивне сальдо з країнами СНД, Кореєю і Китаєм, а зі США, Канадою, країнами Європейського Союзу - негативне. У цілому на частку торгівлі об'єктами промислової власності технологічного характеру приходиться менш 5% експорту і 10% імпорту технологій. Сьогоднішній питома вага України в сумарному світовому експорті наукомісткої продукції складає лише 0,06%, і він практично не міняється протягом декількох останнього років (для порівняння в Росії справа не краще – 0,3%). У радянський період ситуація була іншою – в авіації СРСР займав 26% світового ринку, суднобудуванні – 30%, верстатобудуванні – 20%. Зараз ці цифри по Росії й Україні спільно, відповідно, складають 3,2%, 0,9% і 0,45%.

Як показали наші опитування, при створенні спільних з іноземною участю підприємств закордонний партнер воліє не використовувати технології, розроблені в Україні, а впроваджувати на українських підприємствах свої технології на основі ліцензій. Останні купуються як правило в “головній” компанії, що знаходиться за рубежом. Так, результати проведених нами опитувань свідчать, що тільки 10% підприємств змішаної форми власності з іноземною участю проводять спільні роботи по створенню нових технологій, машин і приладів. Таке положення стримує як роботи зі створення вітчизняних технологій, так і їхнє поширення усередині країни і за її межами.

Таким чином, комерціалізація результатів наукової діяльності знаходиться на досить низькому рівні, а зв'язок між наукою і виробництвом не налагоджена. Це спричиняє те, що корінних змін у технологічному рівні виробництва не відбувається, і моральний і фізичний знос виробничого устаткування росте. Посилюючи ситуацію є те, що ринок інтелектуальної власності поки ще дуже слабо розвинутий. Правда, це – далеко не головний фактор, що стримує інноваційну діяльність у країні. У табл. 2 ми приводимо ранжований перелік факторів, що, відповідно до результатів проведених нами досліджень, перешкоджають розвитку технологічної складової інноваційного потенціалу промисловості України.

Головними факторами, що перешкоджають інноваційної діяльності, були і залишаються фінансові - недолік власних коштів, а також фінансової підтримки з боку держави. У деяких інших, проведених раніше дослідженнях, другим по важливості фактором називаються неприйнятні умови кредитування – що теж є фінансово-економічним показником. Як випливає з отриманих нами даних, низька інноваційна активність викликана, на думку підприємств, у першу чергу економічними, а не виробничими причинами. Разом з тим такий виробничий показник, як низький інноваційної

потенціал підприємства, перемістився в списку факторів із сьомого (у 1998 році) на четверте (у 2005 році) місце. Це побічно підтверджує факт руйнування виробничої бази підприємств і старіння наявного в них устаткування.

Цікава зміна рейтингу таких факторів, як низький платоспроможний попит, низька кваліфікація персоналу, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, законодавчо-правової бази, а також ринку технологій. Зміна пріоритетів, що виявляється, цілком корелює з тими об'єктивними параметрами інноваційної діяльності, що були розглянуті в попередніх розділах.

Таблиця 1 - Фактори, які перешкоджають ефективному використанню ресурсного потенціалу інноваціям на промислових підприємствах

Фактор	Ранг фактора за даними за:		
	2011 рік	2006 рік	2001 рік
Недолік власних коштів	1	1	1
Недолік фінансової підтримки з боку держави	2	2	2
Висока вартість нововведень	3	3	4
Низький інноваційний потенціал підприємства	4	5	7
Низький платоспроможний попит на нові продукти	5	4	3
Високий економічний ризик	6	6	6
Тривалі строки окупності нововведень	7	7	8
Нерозвиненість ринку технологій	8	9	10
Нерозвиненість інноваційної інфраструктури (посередницькі, інформаційні, юридичні, банківські та інші послуги)	9	10	11
Недостатність законодавчих і нормативно-правових документів	10	8	5
Недолік кваліфікованого персоналу	11	12	15
Недолік інформації про нові технології	12	14	13
Недолік можливостей для кооперування з іншими підприємствами і науковими організаціями	13	13	14
Недолік інформації про ринки збуту	14	11	9
Невизначеність термінів інноваційного процесу	15	16	12
Відсутність необхідності в нововведеннях унаслідок більш ранніх інновацій	16	15	17
Несприйнятливість підприємства до нововведень	17	17	16

Якщо в законодавчій області відбуваються позитивні зрушення, що відразу відзначається у виді зниження актуальності даного параметра, то в області розвитку інноваційної інфраструктури ситуація зворотна. Темпи її розвитку явно відстають від потреб поточного часу, і тому недостатній розвиток інфраструктури стає фактором, усе більш гальмуючим інноваційна діяльність. Те ж можна сказати і про рівень розвитку ринку технологій. Оскільки, як показують табличні дані, платоспроможний попит уже не є настільки гальмуючим фактором, як це було кілька років назад, можна екати, що дія таких факторів, як нерозвиненість ринку технологій і недостатній розвиток інноваційної інфраструктури, буде тільки

підсилюватися. Одночасно усе більш усвідомлюється недостатня кваліфікація персоналу – фактора, що відбиває у свою чергу зміну вимог до рівня наукового потенціалу, що забезпечує створення нових розробок і продуктів. У той же час, підприємства не мають можливості вкладати необхідні кошти в маркетингову діяльність і перепідготовку свого персоналу.

Заслуговує на увагу те, що, як показують наші й інші статистичні і соціологічні опитування, значимість систематизованих тут факторів не міняється в залежності від галузі промисловості або регіону, і розходження складається тільки у відносній вагомості того або іншого показника. Наприклад, недолік власних фінансових засобів як фактор номер один, що перешкоджає інноваційної діяльності, характерний для всіх галузей промисловості. Однак у гірничодобувній промисловості про це згадали 80% підприємств, а в харчовий – 50%.

Висновки. З огляду на сучасний стан економіки наявність ресурсного потенціалу на підприємстві ще не свідчить про ефективність діяльності підприємства. Ефективна діяльність підприємства забезпечується в першу чергу за рахунок якості використання ресурсного потенціалу. Інвестиції в ресурси є формою оптимального капіталу, відомо що їхня якість дає змогу зменшити втрати, підвищити ефективність виробництва.

Список літератури: 1. Довгаль, Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи / Н. С. Довгаль // Науково-технічна інформація. - 2009. - № 1. - С. 42-45 2. Довгаль, Н. С. Методичні основи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства / Н. С. Довгаль // Науково-технічна інформація. - 2008. - № 4. - С. 55-57 3. Жиц Г.И. Инновационный потенциал. - Саратов : Сарат.гос.техн.ун-т, 1999.- 132 с. 4. Кантор, О. Г. Оценка и оптимизация ресурсного потенциала предприятия / О. Г. Кантор, Л. А. Ганиева // Экономические науки. - 2008. - № 4. - С. 168-172 5. Качуровський, В. Є. Ресурсний потенціал підприємства: структура та ефективність використання / В. Є. Качуровський, В. П. Чайковська // Регіональна бізнес-економіка та управління. - 2007. - № 4. - С. 123-129 6. Крыжный Г.К. Стратегический технологический менеджмент.- Х.: НТУ «ХПИ», 2003.- 448с. 7. Менеджмент та маркетинг інновацій: Монографія / За заг.ред. проф. Ілляшенка С.М.- Суми: ВТД «Університетська книга», 2004.- 616с. 8. Осецький В. Методичні підходи до реалізації інноваційного потенціалу підприємств/ Підприємництво, господарство і право. 2002р., №3, с. 114-117. 9. Свіргун О.М. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні аспекти/О.М.Свіргун., В.В.Соколовська– Електронний ресурс.- Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69284.doc.htm.

Надійшла до редколегії 11.07.2012